

Xalq qəzeti. - 2023. - 1 avqust. - № 160. - S. 5.

ULU ÖNDƏRİN ƏDƏBİYYAT SEVGİSİ

Nəriman Həsənzadə,
Xalq şairi

Azərbaycan ədəbiyyatının bəxti onda gətirib ki, Ulu Yaradan bir əsrdə iki dəfə həm ölkənin idarəetməsini, həm də milli mədəniyyətimizin inkişafını bu sahəyə ürəkdən bağlı olan Heydər Əliyevə həvalə edib. Bu gün ədəbiyyata dövlət qayğısından danışanda öncə gözlərimiz önündə məhz Ulu öndərin işıqlı obrazı canlanır. Təsadüfi deyil ki, Heydər Əliyev böyük siyasətçi, dövlət adamı olmaqla bərabər, xatirələrimizin ən əziz guşəsində qərar tutur, ədəbi əsərlərimizin baş qəhrəmanı olub.

Heydər Əliyev obrazı mənim nəzə-rimdə ədəbiyyata qayğımı ifadə edir. Onun ədəbiyyat qarşısındakı xidməti saymaqla bitən deyil. Yazıçılar, şairlər hər zaman Ulu öndərin diqqət mərkə-zində, himayəsində idilər. Yubileylər, mükafatlar, qələm sahiblərini karyerist nadanların şərindən, böhtanından qo-rumaq halları, hər bir istedad sahibinin dəyərini vermək kimi cəhətlər Heydər Əliyevin xarakterində başlıca yer tutur-du. Yazıçı hiss edirdi ki, onun təəssü-bünü çəkən, arxasında duran var. Bir sıxıntısı, ehtiyacı olan şair və yazıçılardan müşkülünü həll edir, onlara maddi, mənəvi dayaq olurdu. Özü də tək ədə-biyyatçılara deyil, bütün sahələrdə çalı-şan sənətkarlara qarşı diqqətli idi.

Fenomen şəxsiyyət olan Ümummilli lider çıxışlarının birində demişdi: "Ədə-biyyatı o qədər sevirəm ki, ədəbiyyat-la, şeirlə, bizim mədəniyyətlə görüş-mək mənim üçün həmişə çox xoşdur". Görkəmli siyasətçininki adı sevgi deyil-di, o, eyni zamanda ədəbiyyatla nəfəs alırdı. Bizi yanına salıb görüşlərə apa-rırdı. Onunla bürolara gedirdik. Sanki bizimlə olanda özünü daha rahat hiss edirdi, ovqatı təzələnirdi. Unudulmaz dahi şəxsiyyətin yüksək natiqlik qabiliyyəti vardı. Şeiri, dram əsərini duy-maq bacarığı onun geniş mütaliəsinin bəhrəsi idi.

Bir dəfə bürodada oturmuşduq. Dedi ki, mənə elə gəlir, bizdə Puşkin mövzu-sunda Mirzə Fətəli Axundovun "Puşki-nin ölümünə Şərq poeması" əsərindən başqa əsər yoxdu. Mən dedim ki, var, yoldaş Əliyev, mən Puşkinlə bağlı poemam yazmışam o dövrlə bağlı. Gecə saat 1-də Yazıçılar İttifaqının birinci katibi İmran Qasimov mənə zəng elədi ki, bəs, Heydər Əliyev poemanı istəyib. "Zümrüd quşu" idi poemanın adı, səhə-ri hazırlayıb göndərdim.

Heydər Əliyev hər zaman vaxt tapıb teatr tamaşalarında, premyeralarda iş-tirək edirdi, sonda böyük həvəslə ya-radıcı heyətlə görüşürdü. Tamaşanın bədii məziyyətlərini təqdir edir, hər kəsi yeni uğurlara həvəsləndirirdi. 1982-ci ilin martında Sumqayıt teatrının trup-pası mənim "Nəriman" poemam əsa-sında səhnələşdirilmiş "Bütün Şərq bil-sin" tamaşasını Akademik Milli Teatrın səhnəsində uğurla oynadı. Baxışdan sonra Ulu öndər düz 40 dəqiqə səhnə-də yaradıcı heyətlə söhbət elədi. Nəri-manov obrazının bədii əsərlərdə, teatr tamaşalarında belə yüksək səviyyədə yaradılmasının vacibliyini əsaslandırdı. Eyni zamanda, Ulu öndər Sumqayıt aktyorlarının təklifini diqqətlə dinlədi və sonra gənclik şəhərində teatra ayrıca bina tikilməsinə göstəriş verdi.

Orasını da deyim ki, mən hələ Nə-rimanov haqqında poemanı yazan vaxt müəyyən arxiv materiallarını əldə et-məyimə o zaman Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsində işləyən Heydər Əliyev bö-yük köməklik göstərmişdi. Məsələ belə olmuşdu: 1957-ci ildə həmin materi-allarla tanış olmaq üçün Azərbaycan DTX-nın sədri, rus generalı Semyon Semiçastnının adına ərizə yazmışdım. Oraya getdim. Məni Heydər Əliyev qar-şılıdı. Ucaboynu, saxyerişli, möhkəm bədənli, təbəssümlü, eyni zamanda, da çox ciddi bir insan idi. Əyninə çox yaraşan qara kostyum geyinmişdi. Özü də Azərbaycan dilində danışdı, halbu-ki o vaxt idarələrdə hamını

rus dilində qarşılayır, rusca da yola salırdılar. Na-rahatlığım ondan idi ki, Nəriman Nərimanova milli təəssübkeşliyinə görə “millətçi” adı qoymuşdular, bu isə sovet dövründə ağır ittiham idi. İllah da ki, bu ad biz türklərə, biz azərbaycanlılara deyiləydi. Bu səbəbdən də Nərima-nova aid arxiv materialları gizlədilir. Respublikamızdakı dövlət arxivlərinin müdirləri, işçiləri də ki, ermənilər, rus-lar, yəhudilər idi. Bir sözlə, nigaran idim ki, mənə icazə verməyəcəklər. Ancaq bəxtimdən qarşıma əsl milli ruhlu bir DTK əməkdaşı çıxmışdı.

İkinci görüşümüzə Heydər Əliyevin üzündə daha çox nur, gözün-də daha çox mehribanlıq gördüm. Məni xeyli istiqanlı qarşıladı, alaqranlıq dəhlizdən öz işıqlı kabinetinə apardı, oturmağa yer təklif etdi. Nərimanovun arxiv materialları ilə tanış olmaq istə-yimi alqışlayan Heydər Əliyev dəyərli tövsiyələrini də əsirgəmədi. Bəlkə də o zaman Müsavatın arxivinə ilk daxil olan şair mən oldum. Əlbəttə, ulu öndərin sayəsində.

Bugündən dünənə baxanda çox aydın görünür ki, Heydər Əliyev hansı çətin mühitdə cəsarət göstərirdi, bizi də cəsarətə səsləyirdi.

...Azərbaycan KP MK-ya, Büro iclasına Yazıçılar İttifaqından da nü-mayəndələr dəvət olunmuşdu. Mən arada söz alıb “Nəriman” poemasının senzura tərəfindən ixtisar edildiyini de-dim. Gördüm ki, narahat oldu. Çıxışı zamanı göstəriş verdi ki, poema necə yazılıbsa, eləcə də çap edilsin. Mən yerdən razılığımı bildirdim. Ancaq ixti-sarlar “qlavlit”də yox edilmişdi. Yadım-da qalan misraların bəzilərini bərpa edə bildim.

Ulu öndər elə həssas şəxsiyyət idi ki, hətta bir yazıçını qələmdaşlarının nahaq hücumlarından da qoruyur-du. Onun prinsipi belə idi ki, müəlli-fin mövqeyi aydındırsa, əsərin dəyəri varsa, müdafiə edirdi. Yeri gəlmişkən, onu da deyim ki, mənim “Bütün Şərq bilsin” əsərim SSRİ üzrə keçirilən pyes müsabiqəsinə təqdim olunmuş-du və 600 pyesdən Moskvada tama-şaya qoyulmaq üçün seçilən 11 əsə-rin sırasında idi. Pyes 1983-cü ildə Moskvanın Mayakovski adına Akade-mik Dövlət Dram Teatrında oynanıldı və rus mətbuatı müsbət qiymətləndir-di. Onda fəxr etdim ki, DTK-dakı ilk görüşümüzdəcə ürəyimə girmiş Hey-dər Əliyevin şəxsində mən Nərimano-vun prototipini gördüm və ona həsr olunmuş əsər Moskva mətbuatında təqdir edilmişdir.

Səhnə təcəssümü tapmış başqa bir əsərim haqqında. Bu, “Atabəylər” mən-zum pyesimdir. Ulu öndər Akademik Teatrda “Hamlet” tamaşasının fasiləsi zamanı çay süfrəsi arxasında səmimi söhbət əsnasında dedi ki, “Atabəylər” əsəri hər gün göstərilməlidir. Fərəhlə deyim ki, bu tamaşa dəfələrlə “Azdra-ma”da oynanılib və Naxçıvan teatrının repertuarından bu gün də düşməyib. Naxçıvan Muxtar Respublikasının 80 illiyində “Atabəylər” tamaşası göstə-rildi, Prezident İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliye-va tamaşaya baxdılar. Bu da mənim taleyim idi...

Ulu öndərin sayəsində klassik yazı-çılarımız, böyük şəxsiyyətlərimiz bir-bir pyedestallara qalxır, heykəlləşirdilər. Onlar da təzədən minlərə, milyonla-ra qarışdılar, millətimizin sayı artdı. Hüquqşünas dostum İkrəm Kərimov da-nışdı ki, Xalq rəssamı Cəlal Qaryağdı hönkür-hönkür ağlayırmış ki, Nəriman Nərimanovun abidəsi 10 ildir hazırdır, emalatxanada toz içində qalıb. Heydər Əliyev məsələni bilincə göstəriş verib ki, o heykəli həm Bakının ən görkəmli yerində, həm də Rusiyanın Ulyanovsk şəhərində ucaltsınlar. Elə də olub. Elə klassiklərimizin ilboyu keçirilən yubiley-ləri, onların əsərlərinin kütləvi nəşri də məhz Ulu öndərin istəyi ilə baş tuturdu.

Elə bir tanınmış yazıçı, şair olmadı ki, Heydər Əliyev onun üzərindən sü-kutla adlasın. İkinci dəfə hakimiyyətə gələn kimi, 1994-cü ildən başlayaraq M.Füzulinin, Mirzə Cəlilin yubileylərinin keçirilməsi haqqında fərmanlar ver-di. 1999-cu ildə “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının 1300 illiyinin elmi ictimaiy-yət tərəfindən beynəlxalq səviyyədə keçirilməsini təşkil etdi. Klassik abi-dələrə, sənətkarlarımızın irsinə ona görə xüsusi həssaslıqla yanaşırdı ki, xalqımızın çoxəsrlik, zəngin, tarixi mə-dəniyyətə malik olduğunu dünyaya çat-dırmaq istəyirdi.

Ulu öndərin çox yayılan bir fikri var: “Mən fəxr edirəm ki, azərbaycan-lıyam”. Bunu bizlərə demirdi, başqala-rına eşitdirirdi. Amma biz də hər eşit-dikcə böyük fəxarət duyuruq. Dövlət dili haqqında fərmanlar

imzalamışdı müxtəlif vaxtlarda. Bunun da səbəbi vardı. Rəhbər kimi dərk edirdi ki, xalqın milli varlığını müəyyən edən başlıca amil onun dilidir.

Hüseyn Cavidin nəşini uzaq Si-birdən Vətənə gətirmişdi. Cavidə niyə Bakıda yox, Naxçıvanda dəfn etmək istədi? Mən yanında durmuşdum, kimlərsə söhbət edəndə dedi: "Elə Naxçıvan yaxşıdı ki, Təbrizdən gələn-də onu ziyarət eləyib gələcəklər". Bax, bu dərəcədə dərin düşüncüdü Heydər Əliyev.

Ümummilli liderin haqqında xa-tirələrə dalanda ilk olaraq yadıma onun təyinatı ilə "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetinin baş redaktoru vəzifəsinə getməyim düşür. Deməli, gecə saat 1 radələrində Yazıçılar İttifaqının birinci katibi İmran Qasimov evə zəng vurdu ki, Birinci şəxs, yəni, Heydər Əliyev sabah səni qəbul edəcək. Bir məsələ-də rəyini bilmək istəyir. – Sənə etimad göstərəcək, - dedi. O vaxt Yazıçılar İtti-fağında həm partiya təşkilatının katibi, həm "Azərbaycan" jurnalında poeziya şöbəsinin müdiri işləyirdim. Ədəbiyyat fondunun direktoru vəzifəsinə də katib-lik mənə tapşırılmışdı.

Səhəri Heydər Əliyevin qəbulunda oldum. Söhbətimiz çox səmimi keçdi. Heydər Əliyev təklif etdi ki, bəlkə Yazı-çılar İttifaqının partiya katibliyində də qalıb işləyəsən? – Ürəyimdə düşünür-düm ki, iki vəzifədə işləmək ağır olar mənə. Yazıçılar İttifaqının mürəkkəb bir yaradıcılıq təşkilatı olduğunu rəhbər özü bilirdi. Odur ki, yalan vəd verə bil-məzdim. "Hə" deməkdə çətinlik çəkirdim, "yox" da deyə bilməzdim. Elə bil ürəyimi eşitdi. "Yaxşı, onda get qəzetdə işlə", - dedi. Ardınca mənə qəzet barə-də, ədəbi orqanı yaxşılaşdırmaqla bağlı qiymətli tapşırıqlar verdi. Həmin töv-siyələr uzunmüddətli yaradıcılıq proq-ramım oldu. Belə şeylər heç vaxt unu-dulmur və təbii ki, zaman-zaman yada düşür. Mənim üçün dəyərli tezislər olan 41 bəndlik həmin tövsiyələri olduğu kimi 10 il əvvəl çap etdirdiyim "Mənim ədəbi taleyim. Zamanla, tarixlə görüş" adlı ki-tabımda vermişəm. O kitabda içimdən gələn bir faktı da xüsusi vurğulamışam ki, biz əvvəllər Azərbaycanda millətə bu qədər yaxın olan nə siyasi rəhbər, nə də ziyalıları duya bilən, başa düşən, qoru-yan "KQB" rəhbəri görmüşdük.

"Ədəbiyyat və incəsənət" qəzeti sürətlə yaxşılaşmağa, necə deyirlər, əl-əl gəzməyə başladı. Tirajı da xeyli artdı. Düz 16 il həmin qəzetə rəhbərlik edərək ulu öndərin etimadını doğrult-mağa çalışdım.

Yadıma gəlir, Bərdəyə zona müşa-virəsinə getmişdik. Pambıqçı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Tərlan Musayeva ilə görüşdük. Mən o görüşdən sonra bir şeir yazıb qəzetdə çap etdirdim. Gecə saatlarında bir də gördüm Emin Sabitoğlu zəng eləyir. Dedi o şeiri göndər mənə, rəhbər tapşırıb ki, ona mahnı bəstələyim. Bir neçə gündən sonra Emin o şeirə elə gözəl musiqi bəstələdi ki, mahnı dillərə düşdü. Heydər Əliyev bütün sahələrə, bax, bu cür diqqətli idi. Ümumiyyətlə, Heydər Əliyev düz işin yanında idi, düz adamla dost idi. İşini yaxşı tutan hər adama böyük hörmət göstərirdi. Yazıçılarla, alimlərlə görüş-lərində tariximizin elə məqamlarına toxunur, yazılmamış, lakin millət üçün çox vacib olan elə qatlarını qaldırırdı ki, onun genişmiqyaslı mütaliəsinə heyran qalmamaq mümkün olmurdu.

Onunla hər görüşüm indiki kimi yadımdadır. Amma bəzi xatirələrim daha unudulmazdır. 1985-ci ilin avqust ayında Heydər Əliyevlə Moskvada, "Novo-deviçye" qəbiristanlığını ziyarət zamanı görüşəndə ona Zərifə xanıma həsr etdiyim şeiri oxumuşdum. O da əl-yazmamı alıb qoltuq cibinə qoymuşdu.

Bizim orada görüşümüz isə tamam təsadüfən olmuşdu. Mən axşamüs-tü saat 6 radələrində bir dəstə qızıl-güllə məzarı ziyarətə getmişdim. Bir saat sonra Ulu öndər də oraya gəldi. Beləcə, biz gözlənilmədən görüşdük. Moskvaya gəlməyimin səbəbini soruş-du. Dedim, Sara (həyat yoldaşım) ağır xəstədir. Moskvada yatır. Xəstəxana-nın adını da dedim. Dinmədi. Qolunda-kı saata baxdı. Hiss etdim ki, getməli-dir. Beləcə ayrıldıq.

Səhəri gün saat 12 radələrində xəstəxanaya, Saranın yanına gedən-də gördüm ki, məni axtarırlar. Dedilər ki, Heydər Əliyev dünən xəstəxananın baş həkimi, akademik Trapeznikova zəng vurub, xəstənin vəziyyətilə ma-raqlanıb. Bu kifayət idi... Sara deyir-di, qalxan kimi özüm gedib Heydər Əliyevə minnətdarlıq edəcəyəm. Ona dualar edirdi. O minvalla Sara həkimlə-rin dediyindən bir il artıq yaşadı...

Bu yaxınlarda Vaqif Poeziya Günlə-ri keçiriləndə bir daha 1982-ci ilin qar-lı günündə Şuşada mütəfəkkir şairin əzəmətli məqbərəsinin açılışında iştirakımızı xatırladım. Quşbaşı qar yağdı. Möhtəşəm tədbir oldu. Heydər Əliyev yazarları yaxşı tanıdığından çıxış üçün söz verəndə heç bir siyahıya baxmır-dı. Təbiətdə qış olsa da, Heydər Əliyev və onun ətrafındakı ziyalıların fonunda yaz idi. Hamı sevincək olmuşdu.

Növbəti dəfə cənab Prezident İlham Əliyevlə 30 illik işğaldan azad edilmiş Şuşaya gedəndə, həmin günün xatirələrini onunla bölüşdüm. Dedim ki, o tədbirdə gənc İlham Əliyev, haqq dünyasına qovuşmuş Zərifə xanım da iştirak ediblər. Həmin tarixi gün unudul-mazdır. “Xarıbülbül” lirik poemasında belə bir parça var:

**Şeir-sənət axşamıydı,
Şeirə hörmət, sözə hörmət axşamıydı,
Heydər özü söz verirdi şairlərə,
“Sağ ol”, “Əhsən”, axşamıydı.
Şairlərə qoşulmuşdu, şairləşən axşamıydı.
Qarın belə yağdığını görməmişdik,
Qarda belə sel axını görməmişdik,
Qar töküdü göy yer üstə,
Varaq üstə, dodaq üstə, şeir üstə.
Kırpık üstə, eynək üstə.
Çiçək, çiçək, çiçək üstə.
Hava qarala bilmirdi,
Qarabağda ağ gecəydi,
Allah-Allah, o necəydi?!
Şuşa canlı heykəl idi,
Qar altında hərəməz bir qartopuyduq.
Qarlı alqışlar altında Molla Pənah şairlərin yaşdıydı
Şuşalılar onda hələ Şuşadaydı...**

Bu gün biz yenə də Şuşadayıq. Hə-mişəlik qayıtmışıq. Mədəniyyət paytax-tımızda bir-birindən maraqlı, yaddaqa-lan tədbirlər, görüşlər keçirilir.

Heydər Əliyevin əsrdaşı olan hər bir sənətkarın yaradıcılıq taleyində onun pak ruhu yaşayır. Bu gün fəxr edirik ki, Ulu öndərin şeirə, sənətə yük-sək diqqət vermək ənənəsini müzəffər Ali Baş Komandanımız cənab İlham Əliyev layiqincə davam etdirir.